

Aan de slag met Q-methodologie!

Susan Jedeloo*

S. Watts & P. Stenner, *Doing Q methodological research: theory, method and interpretation*. London/Thousand Oaks, CA/New Delhi/Singapore: Sage Publications, 2012, 238 pp., ISBN 978-1-84920-414-9 (hbk), 978-1-84920-415-6, £ 75.00.

Volgens de Q-gemeenschap is dit 'het boek' waarop men heeft gewacht. De Q-methode is een veel bediscussieerde en bekritiseerde methode (zie ook de special 'Q-koorts in KWALON' in KWALON 41 (2009)). Met dit Q-basisboek laat de Q-gemeenschap zien dat de methode volwassen wordt. Het boek draagt bij aan de erkenning van een onderzoeksmethode die erop is gericht om de voornaamste meningen of houdingen over een bepaald onderwerp in beeld te brengen. In een Q-methodologische studie (Q-studie) wordt aan respondenten gevraagd om een set van stellingen over het te onderzoeken onderwerp te rangschikken volgens een vast sjabloon (quasinormale verdeling) aan de hand van hun individuele instemming of voorkeur. Met de methode kunnen typologieën van verschillende meningen en houdingen worden geconstrueerd en worden groepen van deelnemers geïdentificeerd met diezelfde of een alternatieve mening.

Watts en Stenner zetten de theoretische concepten die zijn ontwikkeld door grondlegger William Stephenson (begin jaren dertig van de vorige eeuw (1934, 1953)) uiteen en bespreken de praktische kanten van de vormgeving, de uitvoering en de publicatie van Q-methodologische studies van hoog niveau. Wilt u een korte en snelle introductie in Q-methodologie, bekijk dan de Leeds Metropolitan Quick-Q Animation op YouTube (<http://youtu.be/0AejeH6jw2c>).

Vullen van een leemte

Beginnende Q-onderzoekers moesten het tot voor kort doen met het boek van professor Steven Brown (voormalig doctoraal student van Stephenson) over de toepassing van Q-methodologie in de politieke wetenschap (1980). Meer recent publiceerden Watts en Stenner (2005) een artikel in het tijdschrift *Qualitative research in psychology* met dezelfde titel als hun huidige boek. Van Exel en De Graaf (2005) vatten de methode samen in het online te verkrijgen document 'Q methodology: a sneak preview'. Overzichtsartikelen, zoals dat van Akhtar-Danesh, Baumann en Cordingley (2008) over Q-methodologie in verpleegkundig onderzoek, droegen bij aan de kennis en verspreiding van Q-methodologie. Je kreeg de methode 'in de vingers' door studies van anderen te lezen, met als belangrijkste bron 'Operant Subjectivity', het tijdschrift van de International

* Dr. Susan Jedeloo is gezondheidswetenschapper en werkt als hoofddocent Zelfmanagement & Participatie bij het Kenniscentrum Zorginnovatie van de Hogeschool Rotterdam. E-mail: s.jedeloo@hr.nl.

Society for the Scientific Study of Subjectivity (ISSS) en de Q-website (www.qmethod.org). Informatie en methodologische discussie worden vooral uitgewisseld binnen een actieve onlinediscussiegroep (Q-method@listserv.kent.edu) van Q-methodologen, onder leiding van professor Brown (zie ook hoofdstuk 1 en 2). Maar een boek waarin de methode simpel en degelijk wordt geïntroduceerd, ontbrak tot op heden. Als docent en onderzoeker ben ik blij dat Watts en Stenner met hun boek deze leemte vullen.

De inhoud

Doing Q methodological research is verdeeld in drie delen over respectievelijk de theorie, de methode en de interpretatie. Het boek is doorspekt met voorbeelden en *case studies* en de auteurs geven advies over zeer praktische zaken, zoals het uitvoeren van veldwerk, het werken met de deelnemers en het voeren van een goed databaseer. Het grootste deel van dit boek gaat over het proces van de Q-analyse. Er wordt gebruik gemaakt van een dataset en praktische voorbeelden en oefeningen om de Q-analyse te doorgronden. Elk hoofdstuk sluit af met een kernachtige puntsgewijze samenvatting.

Deel 1. Theorie

De technische en theoretische aspecten die worden beschreven in de eerste twee hoofdstukken geven de lezer een completer inzicht in de methode, maar het is ook stevige kost. Het wordt de lezer daarom door de auteurs vergeven als hij dit eerste deel overslaat of voor later bewaart. De lezer mist dan een beschrijving van 'de geboorte van Q-methodologie', de motivatie, carrière en nalatenschap van haar grondlegger en de ontwikkeling van Stephenson's ideeën. Dit is jammer, want voor een nieuweling op Q-gebied is het mijns inziens onontbeerlijk om iets van de ontstaansgeschiedenis en achterliggende concepten te weten. Dit helpt bij de verantwoording voor de keuze van deze voor velen onbekende methode en bij het ontwerpen van het eigen onderzoek. Wellicht kan het overslaan tot enkele paragrafen worden beperkt.

In hoofdstuk 1 geven de auteurs een korte introductie op de door Charles Spearman ontwikkelde factoranalyse, waarvan Q-methodologie in haar meest basale vorm een afgeleide is. Factoranalyse is een statistische methode waarmee patronen van relaties tussen gemeten variabelen gevonden kunnen worden. Bij de standaardfactoranalyse (R-methodologie) worden bijvoorbeeld testen als variabelen gebruikt ('by-variable'-analyse) en ingevuld door een steekproef van personen. Alle gemeten variabelen worden met elkaar gecorreleerd om onderliggende verklarende of latente factoren te identificeren. Typisch in een Q-studie is het gebruik van 'by-person'-factoranalyse om groepen van deelnemers te identificeren die de set van items op vergelijkbare wijze sorteren.

In het tweede hoofdstuk komen de belangrijkste concepten waarop Q-methodologie is gebaseerd aan bod: subjectiviteit, *self-reference*, concourstheorie en abductie. Voor geïnteresseerden wordt ook nog ingegaan op de mathematische en concep-

tuele verbindingen tussen Q-methodologie en kwantumtheorie in de natuurkunde.

Deel 2. Methode

Diegene die direct aan de slag wil, kan volgens Watts en Stenner meteen starten met het tweede deel, waarin wordt uitgelegd hoe een studie wordt opgezet, uitgevoerd en geanalyseerd. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op verschillende designs. Hoe formuleer en verfijn je de onderzoeksvragen en stel je een evenwichtige Q-set samen, gebruik makend van een gestructureerde of ongestructureerde wijze van *item sampling*? Hoeveel stellingen heb je nu nodig, hoe voer je een pilot uit en wat moet je vooral wel en niet doen bij het formuleren van stellingen? De auteurs laten zien waarom termen als validiteit en betrouwbaarheid, zoals gebruikt in kwantitatief onderzoek, niet van toepassing zijn op Q-methodologie. Je kunt volgens de auteurs hooguit laten zien dat een Q-methodologische studie oplevert wat zij pretendeert te doen: het weergeven van de gezichtspunten van de deelnemers, en dat is in Q-optiek valide. Daarnaast valt of staat een goede Q-studie met de samenstelling van de set items. Bijvoorbeeld: dekken de items het bestek van de onderzoeksvraag en het domein aan gezichtspunten, is de set gebalanceerd (geen bias naar een specifiek gezichtspunt), zijn de items ondubbelzinnig (geen sprake van meerdere beweringen of dubbele ontkenningen, wel kort en krachtig) en is de uitvoering eenduidig (geschreven instructie voor deelnemers)?

In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de samenstelling van de groep deelnemers en de instructie voor het sorteren van de items volgens een sjabloon. Er is regelmatig discussie over de vorm van de sjabloon en of deze wel of niet gestandaardiseerd moet zijn. De auteurs leggen kort en krachtig uit dat voor onderzoekers de exacte vorm van de sjabloon een non-issue is: zolang het gaat om een vorm van gestandaardiseerde verdeling wordt het perspectief van de deelnemers bij benadering gevangen. Voor het verkrijgen van de factoren gaat het er immers om hoe de stellingen ten opzichte van elkaar zijn gelegd. Voor de deelnemers doet de vaste sjabloon er echter wel toe. Zij vinden het vaak erg beperkend om door het patroon geforceerde keuzes te moeten maken. Hoewel een vrije verdeling tot de mogelijkheden behoort, heeft dit volgens de auteurs belangrijke nadelen: het maakt het proces meer complex en de deelnemer moet nog meer keuzes maken, terwijl het geen invloed heeft op de factoren die naar voren komen. Een vaste verdeling is de handigste en meest pragmatische manier om het sorteringsproces te faciliteren, aldus Watts en Stenner.

Hoofdstuk 5 geeft inzicht in het extraheren van de factoren, geeft houvast bij het bepalen van het aantal te extraheren factoren en biedt hiervoor beslissingsondersteunende criteria. Om de interpretatie van de factoren te vergemakkelijken is het mogelijk om de factoren te draaien. Factorrotatie verandert niets aan de oplossing, maar wijst combinaties van de oorspronkelijke factoren als nieuwe factoren aan. Hoe dit proces in zijn werk gaat, wordt in hoofdstuk 6 beschreven en met behulp van diverse afbeeldingen gevisualiseerd.

Deel 3. Interpretatie

Iets wat volgens de auteurs tot nu toe ontbreekt in de literatuur over Q-methodologie zijn een grondige uiteenzetting en discussie over de interpretatie van de gevonden factoren. Hoofdstuk 7 voorziet hierin. Aan de hand van een voorbeeldstudie wordt op basis van de statistische informatie een factor beschreven. Er wordt geïllustreerd hoe demografische en andere ondersteunende gegevens gebruikt kunnen worden bij het interpreteren van de factor. Het benodigde *fingerspitzengefühl* bij het creëren en presenteren van de uiteindelijke interpretatie komt in dit hoofdstuk goed tot uiting. In hoofdstuk 8 wordt dit laatste deel van het boek afgesloten met tips & tricks voor het gepubliceerd krijgen van een Q-studie. Het geeft hiermee meteen de essenties van een Q-methodologische studie weer.

Spijker op de kop

Doing Q methodological research helpt studenten en collega-onderzoekers die de methode voor het eerst gaan gebruiken, wegwijs te maken. Voor diegenen die al eens eerder een Q-studie hebben uitgevoerd, geeft het boek meer inzicht in de achtergronden van de methode en biedt het verdieping. Uit alles blijkt dat het boek zorgvuldig, genuanceerd en met gevoel is samengesteld. Het is met een vlotte (Amerikaanse) pen geschreven en het familiale gevoel van de Q-gemeenschap zal de lezer niet ontgaan. Er wordt uiteengezet wanneer deze methodologie geschikt is en wanneer niet, en de auteurs reflecteren uitgebreid op alle te nemen stappen in het proces van een Q-methodologische studie. Hoewel de auteurs uitgebreid ingaan op verschillen en overeenkomsten tussen Q- en R-methodologie, wordt de discussie over hoe de Q-methode zich verhoudt tot kwantitatief en kwalitatief onderzoek helaas gemedend. Hiervoor verwijs ik naar het essay in KWALON 41 'Q-methodologie, een werkelijke mix van kwalitatief en kwantitatief onderzoek?', waarin de auteurs benadrukken dat het kwantitatieve en kwalitatieve in elke stap van een Q-studie met elkaar verweven zijn.

Doing Q methodological research zal zonder twijfel discussie uitlokken. Echter, doordat de auteurs de meest voorkomende kritieken pareren, kan de lezer het idee krijgen dat Q-methodologie de ideale methode is. Het is volgens de auteurs reëel dat we het met hun argumenten en stellingnamen soms oneens zijn:

“But that is life isn't it?” Nothing here is set in stone and we'd actually be delighted if you know better. If Q methodologists share one thing in common it is almost certainly an interest in other people's viewpoints, perspectives or attitudes and belief that those viewpoints are somehow important in the context of our subject matter and to our lives in general. It would be illogical, therefore to expect a single view of Q methodology to exist and positively hypocritical to assume that our viewpoint is superior...'

Zij slaan hiermee mijns inziens de spijker op zijn kop.

Literatuur

- Akhtar-Danesh, N., Baumann, A. & Cordingley, L. (2008). Q-methodology in nursing research: a promising method for the study of subjectivity. *Western Journal of Nursing Research*, 30(6), 759-773.
- Brown, S.R. (1980). *Political subjectivity: application of Q methodology in political science*. New Haven, CT: Yale University.
- Exel, N.J.A. van & Graaf, G. de (2005). *Q methodology: a sneak preview*. Retrieved from: www.qmethodology.net.
- Stephenson, W. (1935). Correlating persons instead of test. *Character and Personality*, 4, 17-24.
- Stephenson, W. (1953). *The study of behavior: Q-technique and its methodology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Watts, S. & Stenner, P. (2005). Doing Q methodology: theory method and interpretation. *Qualitative Research in Psychology*, 2, 67-91.